

KAREL ČAPEK

VÁLKA S MLOKY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Zatím G. H. Bondy prohlíží ve své pracovně zamyšleně vizitku kapitánovu. „Co tu chce?“ ptá se podezíravě.

„Nevím prosím,“ mumlá uctivě pan Povondra.

Pan Bondy ještě pořád drží v ruce tu vizitku. Vyražená lodní kotva. Captain J. van Toch, Surabaya – kde vlastně je Surabaya? Není to někde na Jávě? Na pana Bondyho to zadýchlo dálkou. Kandong Bandoeng, to zní jako údery gongu. Surabaya. A zrovna dnes je takový tropický den. Surabaya. „Tak ho sem přiveďte,“ káže pan Bondy.

Ve dveřích stojí mohutný muž v kapitánské čepici a salutuje. G. H. Bondy mu jde v ústrety. „Very glad to meet you, Captain. Please, come in.“

„Nazdar, nazdarek, pane Bondy,“ provolává radostně Captain.

„Vy jste Čech?“ diví se pan Bondy.

„Ja, Čech. Dyť my se známe, pane Bondy. Z Jevička. Krupař Vantoch, do you remember?“

„Pravda, pravda,“ raduje se hlučně G. H. Bondy, ale přitom pociťuje cosi jako zklamání. (Tak on to není Holanďan!) „Krupař Vantoch, na rynku, že? Ani jste se nezměnil, pane Vantochu! Pořád ten starý! Tak co, jak vám jde krupařství?“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

V první části knihy nazvané Andrias Scheuchzeri.

Příběh začíná, když kapitán van Toch na ostrůvku v jihovýchodní Asii objeví zvláštní druh mloků, kterých se místní obyvatelé bojí a přezdívali jim čerti. Kapitán však zjistí, že tyto mloky lze docela snadno ochočit a naučit je zabíjet žraloky a lovit perly.

Začne mloky cvičit a přesvědčí svého přítele obchodníka Bondyho k založení Salamander Trade, společnosti, jež cvičí mloky a obchoduje s nimi. Mloci se totiž ukážou jako velice inteligentní stvoření, která jsou dokonce schopná se naučit i mluvit a pracovat s jednoduchými nástroji, a tak se brzy dostanou do povědomí světové veřejnosti, která je v touze po penězích z mloků nadšená a začne mloky využívat jako levnou pracovní sílu na stavbu vodních hrází, umělých průlivů apod., ale zároveň také vzdělávat a začleňovat do společnosti.

Obchod se však lidem postupně začne vymykat z rukou, mloci se nebezpečně přemnoží a pobřežní mělčiny už jim k životu přestanou stačit. A tak díky zbraním, které jim dali sami lidé, se mloci vzbouří a začnou po lidech požadovat nová území s tím, že mají pod kontrolou vodu celého světa a veškerý odpor je zbytečný. Mloci převezmou vládu nad světem a lidem tak nezbývá nic jiného, než jim dodávat suroviny, potraviny a zbraně.

V závěru románu autor rozmlouvá se svým vnitřním hlasem, jenž ho nabádá, aby nenechal lidskou civilizaci zaniknout. Autor tak přichází s několika alternativními konci. Nakonec dojde k tomu, že se mloci zapletou do národnostních sporů a začnou mezi sebou bojovat, až se vyhubí a svět bude zase jako dřív.

- **téma a motiv**

téma: setkání pana Bondyho a pana Vantocha

motivy: vizitka, lodní kotva, dálka, kapitánská čepice

- **časoprostor**

prostor: Celý svět (ostrovy v Tichomoří, Čechy, zoo v Anglii apod.)

čas: 30. léta 20. století

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky. Úryvek se skládá z 8 odstavců.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

Er-forma – vševědoucí vypravěč

- **postava**

G. H. Bondy

- bohatý továrník, znal van Tocha jako malý

- dokud van Toch žije, sdílí jeho ideály, po jeho smrti změní směr společnosti

- silný obchodní duch, povahově hodný

Pan Povondra

- Bondyho vrátný, prostý člověk, který si až pozdě uvědomuje, že problém mloků se týká i jeho samotného

Kapitán J. van Toch

- rodák z Jevíčka, milý, hodný a lehce naivní pán

- na své lodi Kandong Bandoeng hledá v mořích jihovýchodní Asie nová naleziště perel

- při jedné výpravě objeví zvláštní druh mloků a rozhodne se s nimi obchodovat

Chief Salamander

- vůdce mloků, formuloval jejich požadavky

Mloci

- průměrní tvorové, snadno zmanipulovatelní

- živočichové, kteří se z malé zátoky rozmnoží do celého světa a postupně si podmaňují lidský svět

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: „Co tu chce?“; „Nazdar, nazdárek, pane Bondy,“

neznačená přímá řeč: Vyražená lodní kotva. Captain J. van Toch, Surabaya – kde vlastně je Surabaya? Není to někde na Jávě?; (Tak on to není Holanďan!)

- **typy promluv**

dialog pana Bondyho a pana Povondry: „Co tu chce?“ – „Nevím prosím,“

dialog pana Bondyho a kapitána Vantocha: „Nazdar, nazdárek, pane Bondy,“ – „Vy jste Čech?“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

vizitku kapitánovu

inverze

„Co tu chce?“; kde vlastně je Surabaya?

řečnická otázka

„*Very glad to meet you, Captain. Please, come in.*“

použití angličtiny

„Nazdar, nazdárek, pane Bondy,“

hovorová řeč

Pořád ten starý!

odchylka (elipsa)

Krupař, rynku

historismy

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890-1938)

- 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích u Trutnova
- otec MUDr. Antonín Čapek byl báňský a lázeňský lékař, matka Božena Čapková
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)
- spisovatel, novinář, fotograf, prozaik, dramatik, filmový libretista, básník a překladatel, literární, divadelní a výtvarný kritik, estetik a filozof
- jeho politické a filozofické názory zaznamenal v knihách "Mlčení s T. G. M.", "Hovory s T. G. M." a "Nablízku T. G. M."
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel na zápal plic pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

1. Utopistická díla

Čapek v těchto svých dílech varuje před hrozbou fašismu, přílišného užívání techniky a hlavně lidského nerozumu.

R.U.R. - drama, v němž bylo poprvé použito slovo robot, které prý vymyslel Josef Čapek, pojedná o světě, kde lidé zleniví a nechávají za sebe vše dělat roboty. Ti se ale vzbouří a vyhubí lidstvo. Neumí se však sami vyrábět, a tak jediná jejich záchrana spočívá ve dvou robotech nové série, kteří jsou schopni lidských citů a zamilují se do sebe.

Továrna na absolutno - román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno. Absolutno mění lidi, stávají se náboženskými fanatiky a mají potřebu válčit.

Věc Makropulos - drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodloužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou

Krakatit - román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky

2. Noetická díla

V tomto období byl K.Čapek ovlivněn pragmatismem a hledal ve všech věcech jejich podstatu a užitečnost.

Volná trilogie *Hordubal*, *Povětroň* a *Obyčejný život* - zde zobrazuje různost pravdy pro každého člověka (záleží na jeho pohledu na věc).

Dalším dílem z tohoto období je *Život a dílo skladatele Foltýna*. Tuto knihu ale Čapek již nestihl dokončit.

3. Období varování před totalitou

Čapek zde poukazuje na problémy, které mohou způsobit totalitní režimy a staví se proti nim. Pokouší se varovat obyčejné lidi.

Bílá nemoc - drama vyprávějící o záhadné bílé nemoci, která začne hubit všechny lidi na světě. Jediný, kdo na ni zná lék, je doktor Galén. Ten ale svůj lék poskytne pouze tehdy, když všichni vládcové slíbí, že zanechají válek. Diktátor Maršál však odmítá něco takového udělat a chystá naopak útok na oslabené soupeře. Nakonec ale i on zjistí, že onemocněl, a proto přijímá nabídku doktora Galéna. Jenže ten je bohužel cestou k němu ušlapán davem zfanatizovaným do války.

Matka je antifašistické drama, kde Čapek otevřeně vyzývá k boji proti fašismu.

4. Novinářská díla a drobná próza

Zahradníkův rok je soubor fejetonů o zahradničení, ve kterých Čapek ukazuje povahu českého člověka.

Jak se co dělá je soubor fejetonů, kde Čapek vtipně pojednává o tom, jak se dělá film, divadlo a novinařina.

Napsal také spoustu cestopisů, jako například *Italské listy*, *Anglické listy*, *Výlet do Španěl* a *Cesta na sever*.

5. Pohádky

Devatero pohádek a ještě jedna od Josefa Čapka jako přivažek je soubor pohádek o lidských zaměstnáních, v nichž Čapek vysvětluje některé principy společnosti (např. listovní tajemství).

Dášeňka čili život štěněte zaznamenává růst štěněte Dášeňky. Knihu doplnily i fotografie Karla a Josefa.

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, *Ze života hmyzu*, *Adam stvořitel*

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra, ... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor*, *Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl*, *Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvyšš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí postup

- **vysvětlení názvu díla:**

Válka s mloky - Mloci tu symbolicky zastupují rozpínající se fašismus, který se ve 30. letech rozmáhá, upozornění i na zneužití vědy a techniky jimi.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dnes hrozba fašismu není tak silná, ač tu jsou i nacionalistické skupiny. Varování před zneužitím techniky se dá použít i v dnešní době.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kniha nemá modelového čtenáře.

- **určení smyslu díla:**

Dílo má jasně varovat všechny vrstvy obyvatel před obrovskou hrozbou fašismu, zneužitím techniky a vědy a lidskou leností.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Kniha byla napsána ke konci autorova života, v roce 1935.

- **tematicky podobné dílo:**

R. U. R. – lidé sestrojí roboty, aby pro ně pracovali, jejich povahu přeměnili na lidskou. Roboti tím přišli na to, že mají převahu nad lidmi, proto útočí a zabíjejí.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Válka s mloky (1958) - rozhlasová adaptace Čapkovy Války s mloky, hlas Karla Högera, Jana Pivce, Františka Filipovského a dalších

Válka s mloky (2017) - chystaná filmová adaptace románu Karla Čapka, režie: Tomáš Krejčí